

Ks. dr hab. Mirosław Gogolik, prof. uam

SELECTED ELEMENTS OF LITURGICAL EDUCATION IN PARISH CATECHESIS

Wybrane elementy wychowania liturgicznego w katechezie parafialnej

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5186-769X> E-mail: mirgo@amu.edu.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2024.35.02>

Wstęp

W tej strukturze Kościoła parafia zajmuje niewątpliwie szczególne miejsce, jako żywa i dynamiczna wspólnota chrześcijańska, powołana, aby być domem rodzinnym, braterskim, otwartym na wiernych¹. Analizując współczesną refleksję katechetyczno-pastoralną i nauczanie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła możemy dostrzec wielką troskę związaną z pytaniem o kształt, charakter i zadania wspólnot parafialnych w Kościele katolickim, w tym rolę wspólnot w wychowaniu liturgicznym wiernych. Jan Paweł II w adhortacji *Christifideles laici* naucza: *wszyscy powinniśmy odkryć, poprzez wiarę, prawdziwe oblicze parafii, czyli samą tajemnicę Kościoła, który właśnie w niej istnieje i działa. Chociaż wspólnota kościelna zawsze posiada wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w parafii. Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem się Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym wśród swych synów i córek*². Wśród wielu funkcji i zadań, znaczące miejsce poświęca się posłudze katechetycznej, którą pełni i za którą jest odpowiedzialna parafia. W ten sposób urzeczywistnia się obraz Kościoła pierwszych wieków, gdzie nauczanie katechetyczne, celebracje liturgiczne i wtajemniczenie chrześcijańskie przebiegało w ramach gminy, wspólnoty wierzących. Potwierdza to autor *Dziejów Apostolskich* opisując życie i działalność pierwszych wspólnot chrześcijańskich, iż *trwali oni w nauce apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwie* (Dz 2,42).

W najnowszym *Dyrektorium o katechizacji* czytamy, iż *nauczanie religii katolickiej w szkole przez lata przeszło wiele zmian. Odróżnia się ono od katechezy, a zarazem jest wobec niej komplementarne. Tam, gdzie rozróżnienie nie jest wyraźne, istnieje zagrożenie, że utracą one swoją tożsamość. Katecheza promuje osobiste przyłgnięcie do Chrystusa i dojrzwanie chrześcijańskiego życia. Nauczanie religii w szkole natomiast przekazuje uczniom wiedzę o tożsamości chrześcijaństwa i chrześcijańskiego życia*³. Wskazana w *Dyrektorium o katechizacji* komplementarność, a jednocześnie odróżnienie katechezy od nauczania religii w szkole, jest niezwykle istotne, dla właściwego planowania i rozumienia dzieła katechizacji, zwłaszcza z perspektywy duszpasterzy i katechetów oraz z punktu widzenia samych uczniów i ich rodziców.

Współczesne czasy w pewien sposób wymagają od wspólnot parafialnych powrotu do źródeł chrześcijańskiej tradycji, zwłaszcza liturgii, z której można zaczerpnąć, aby nadać właściwy kształt i dobrze zrealizować podstawowy cel posługi katechetycznej, a mianowicie doprowadzić katechizowanych do komunii z Jezusem Chrystusem. W niniejszym opracowaniu ukazane zostaną wybrane pastoralne aspekty wychowania liturgicznego w katechezie parafialnej, których centrum bardzo często jest sprawowana liturgia.

¹ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Pallottinum 1997, nr 257, (dalej DOK).

² Jan Paweł II, Posynodalna Adhortacja Apostolska *Christifideles laici*, Watykan 1988, nr 26 (dalej CHL).

³ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o katechizacji* 313, Rzym 2020.

1. Katecheza mistagogiczna i sakramentalna

Sobór Watykański II naucza, że liturgia jest źródłem i szczytem życia Kościoła, a zatem cała działalność Kościoła, zwłaszcza zaś posługa katechetyczna zmierzać ma do ożywienia u wiernych życia liturgicznego, sakramentalnego⁴. Jan Paweł II w Adhortacji Apostolskiej *Catechesi tradendae* uczy, że *katecheza z natury swej jest związana ze sprawowaniem liturgii i sakramentów, gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka. W Kościele pierwotnym katechumenat utożsamiał się tak z przygotowaniem do sakramentu chrztu jak i do Eucharystii. (...) Katecheza zachowuje nadal swój związek z sakramentami. Z jednej strony szczególną racją katechezy jest to, że przygotowuje ona do przyjęcia sakramentów, a każda katecheza prowadzi z konieczności do sakramentów wiary. Z drugiej zaś nie może istnieć autentyczna praktyka sakramentalna, która by nie miała jakiegoś charakteru katechetycznego. Innymi słowy, życie sakramentalne ubożeje i bardzo szybko zostaje sprowadzone do zewnętrznego rytualizmu, jeśli nie jest oparte na pogłębionej znajomości znaczenia sakramentów, a sama katecheza, jeśli nie jest ożywiana życiem sakramentalnym, przybiera formę czystego intelektualizowania*⁵.

Można zatem i dzisiaj mówić o potrzebie katechezy w formie katechumenatu, która będzie stanowiła instytucję wychowawczą, przygotowującą wszystkich przez systematyczną naukę i wychowanie do świadomego, czynnego i owocnego przeżywania liturgii i przyjmowania sakramentów⁶. Katechumenat zakłada głoszenie słowa, wzywającego do nawrócenia i przyjęcia łaski sakramentalnej. Dokonuje się to we wspólnocie Kościoła lokalnego, głównie w parafii, jako przekaz wiary, posługa kaznodziejska, katecheza kerygmaticzna, prekatecheza. Zgodnie z wskazaniem Kongregacji ds. Duchowieństwa, przedstawionymi w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji*, jak również w najnowszym dokumencie *Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji*, katechumenat w ścisłym sensie kierowany jest do nieochrzczonych, jak również do wiernych, którzy już słyszeli Ewangelię, a teraz potrzebują inspiracji do nawrócenia i ponownego wyboru wiary⁷. W realizację powyższego zadania powinni zaangażować się duszpasterze, katecheci, liderzy wspólnot i ruchów katolickich, a także osoby konsekrowane.

Dopiero na fundamencie katechezy kerygmaticznej można przejść do katechezy wtajemniczenia chrześcijańskiego z uwzględnieniem elementu wychowania liturgicznego. Katecheza ta dokonuje się przede wszystkim we wspólnocie parafialnej, która *jest zwyczajnym środowiskiem, w którym rodzi się i wzrasta wiara*⁸. Katecheza wtajemniczająca stanowi zatem istotne ogniwo między działaniem misyjnym, a duszpasterskim. Całość formacji wtajemniczenia opiera się według *Dyrektorium ogólnego o katechizacji* na trzech formach katechezy. *Pierwsza skupiona jest na historii zbawienia (biblijnej). Druga wyjaśnia symbol wiary i Modlitwę Pańską (zawiera akcenty doktrynalne). Wreszcie trzecia ma charakter mistagogiczny – prowadzi do przeżywania osobowego sakramentów oraz wprowadza do wspólnoty*⁹. W nowym *Dyrektorium* podkreśla się skuteczność powyższych

⁴ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii*, nr 10 (dalej KL); *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, nr 2, (dalej DWCH), [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1986.

⁵ CT 23.

⁶ Por. DOK 258; Por. J. Dajczak, *Katechetyka*, Warszawa 1956, s. 239; Por. R. Murawski, *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostoelskich*, Warszawa 1990, s. 108 – 113.

⁷ Por. DOK 62; DK 62.

⁸ DOK 257.

⁹ DOK 88; Por. A. Offmański, *Pojęcie i natura katechezy*, [w:] *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, dz. cyt., s. 81.

formy katechezy, realizowanych jako podstawową, istotną, organiczną, systematyczną i integralną formację do wiary¹⁰.

Wielka tradycja liturgiczna Kościoła naucza, iż dla owocnego uczestnictwa konieczne jest osobiste zaangażowanie, aby można było odpowiedzieć na tajemnicę, którą się celebruje, poprzez dar złożony Bogu z własnego życia, w jedności z ofiarą Chrystusa daną dla zbawienia całego świata. Z tego też powodu Synod Biskupów zalecił troskę o zgodność wewnętrznej dyspozycji z gestami i wypowiedzianymi słowami. Gdyby, pomimo ożywienia, naszym celebracjom zabrakło tego, groziłoby nam zejście do poziomu zewnętrznego rytualizmu. Dlatego należy rozwijać wychowanie w wierze eucharystycznej, która uzdalnia wiernych do osobistego przeżywania tego, co się celebruje. Mając na uwadze istotne znaczenie osobistej i świadomej *participatio*, pytamy, jakie mogą być odpowiednie do tego środki formacyjne. Ojcowie synodalni jednomyślnie wskazali na drogę katechezy mistagogicznej, która pomaga wiernym głębiej wnikać w sprawowane tajemnice. W szczególności, gdy chodzi o związek pomiędzy *ars celebrandi* a *actuosa participatio*, należy nade wszystko stwierdzić za Benedyktem XVI, że *najlepszą katechezą o Eucharystii jest sama Eucharystia dobrze celebrowana*¹¹.

Liturgia ma bowiem z samej swej istoty pedagogiczną zdolność wprowadzania wiernych w pojmowanie celebrowanej tajemnicy. Dlatego w najstarszej tradycji Kościoła droga formacyjna chrześcijanina - bez zaniedbywania systematycznego nauczania prawd wiary — miała zawsze charakter doświadczalny, w którym żywe i przekonujące spotkanie z Chrystusem, głoszonym przez autentycznych świadków, odgrywało zasadniczą rolę. W tym rozumieniu ten, kto wprowadza w misterium chrześcijańskie, jest nade wszystko świadkiem. To spotkanie na pewno pogłębia się podczas katechezy, ale znajduje swoje źródło i swój szczyt w celebracji Eucharystii. Z tego podstawowego chrześcijańskiego doświadczenia rodzi się wymóg drogi mistagogicznej, w której zawsze winny być obecne trzy elementy:

a) Nade wszystko chodzi o *objaśnienie obrzędów w świetle wydarzeń zbawczych*, zgodnie z żywą tradycją Kościoła. Celebrowanie Eucharystii zawiera bowiem w swym nieskończonym bogactwie ciągle odniesienia do historii zbawienia. W Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym jest nam rzeczywiście dane celebrowanie centralnego wydarzenia jednoczącego całą rzeczywistość (por. *Ef 1, 10*). Od samego początku wspólnota chrześcijańska odczytywała wydarzenia z życia Jezusa, a w szczególności tajemnicę paschalną, w powiązaniu z całą historią starotestamentalną.

b) Katecheza mistagogiczna powinna zadbać ponadto o *wprowadzenie wiernych w znaczenie znaków* zawartych w obrzędach. To zadanie jest szczególnie pilne w naszych czasach, mocno nacechowanych techniką, w których grozi utrata zdolności rozumienia znaków i symboli. Zadaniem tej katechezy jest nie tyle informować, ile wzbudzić i kształtować wrażliwość wiernych na język znaków i gestów, które w połączeniu ze słowem stanowią obrzęd.

c) W końcu trzeba dołożyć starań, aby w katechezie mistagogicznej ukazać wiernym *znaczenie obrzędów w powiązaniu z życiem chrześcijańskim* we wszystkich jego wymiarach, pracy i zaangażowań, myśli i uczuć, aktywności i wypoczynku. Do tej części katechezy należy ponadto pouczenie o związku tajemnic celebrowanych w obrzędzie z odpowiedzialnością misyjną wiernych. W tym znaczeniu dojrzałym skutkiem mistagogii jest świadomość, iż własna egzystencja jest stopniowo przemieniana przez celebrowane święte misteria. Celem zresztą wszelkiego chrześcijańskiego wychowania jest uformowanie wiernego jako „nowego człowieka” w dojrzałej wierze, uzdalniającej go do świadczenia we własnym środowisku o chrześcijańskiej nadziei, którą żywi¹². Realizując powyższe wskazania

¹⁰ Por. DK 71.

¹¹ Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, Rzym 2007, 64.

¹² Tamże.

w sposób szczególny należy zwrócić uwagę na wychowanie liturgiczne, które jest podstawowym elementem katechezy sakramentalnej i duszpasterstwa w parafii, dzięki któremu wierni wspólnoty Kościoła lokalnego nabierają doświadczenia modlitwy osobistej oraz wspólnotowej, dziękczynnej, ufnej, a także rozumieją język symboliki i potrzebę czynienia pokuty¹³. Tak wytyczone cele i działania zaowocować mogą realizacją założeń II Soboru Watykańskiego, który podkreślał, iż skuteczne wychowanie liturgiczne we wspólnocie uczniów winno prowadzić do świadomego i czynnego uczestnictwa w misterium liturgicznym, a także pobudzać do działalności apostolskiej¹⁴.

W praktyce duszpasterskiej parafii katecheza mistagogiczna i sakramentalna obejmuje wszystkich członków wspólnoty, zarówno dzieci i młodzież w ramach katechezy szkolnej i uzupełniającej w parafii, jak również dorosłych. W sposób szczególny katecheza wtajemniczenia chrześcijańskiego powinna dotrzeć do dorosłych, aby według współczesnego modelu katechetycznego, oni sami stawali się nauczycielami wiary w obszarze wychowania liturgicznego dla swoich dzieci, dlatego zwróćmy uwagę na ten istotny wymiar posługi katechetycznej we współczesnym Kościele.

2. Katecheza dorosłych

Katecheza jako proces ewangelizacyjny wymaga dostosowania do różnego wieku adresatów i uwzględnienia czynników antropologiczno – ewolucyjnych oraz teologiczno – pastoralnych. Jak podaje Dokument Międzynarodowej Rady do Spraw katechezy: *jednoznaczne określenie kategorii "dorosły" nie wydaje się możliwe głównie z powodu wielości tworzących ją elementów, co sprawia, że mamy do czynienia z różnym, ale i komplementarnym jej rozumieniem. W formułowaniu w miarę pełnej definicji dorosłego z pewnością należy sięgać do zdobyczy nauk psychologicznych, socjologicznych i pedagogicznych, jednakże z równoczesnym ścisłym ich odnoszeniem do życia, w którym ważną rolę odgrywają czynniki etniczne, kulturowe czy religijne danego środowiska. W sposób szczególny należy brać pod uwagę relacje międzypokoleniowe, gdyż zawierają one bogactwo wzajemnych odniesień i wpływów, jakkolwiek z drugiej strony nie są pozbawione sprzeczności. Wszystkie te czynniki, jak również wielość określeń człowieka dorosłego oraz zróżnicowane społeczne uwarunkowania, w których żyje, są niezbędnymi punktami odniesienia dla rozumienia "tajemnicy dorosłego", a także dla właściwego ukierunkowania działalności duszpasterskiej, która go dotyczy*¹⁵. Według powyższego dokumentu nie jest też proste podanie definicji katechezy dorosłych, jest ona bowiem czymś odrębnym w procesie katechetycznym, a jednocześnie nie może być nie obecna w różnych formach działalności Kościoła¹⁶.

We współczesnej literaturze katechetycznej łatwo znaleźć opinie sugerującą brak lub zaniedbania na polu katechezy dorosłych. *Złe się dzieje, jeśli praca duszpasterska z dziećmi i młodzieżą kwitnie w parafii, natomiast dorośli członkowie ludu Bożego nie są dostrzegani*¹⁷. Warto zwrócić uwagę, iż w dokumentach katechetycznych Kościoła uznaje się katechezę dorosłych, jako problem wielkiej wagi, najznakomitszą formę katechezy¹⁸. Kongregacja ds. Duchowieństwa w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* wyróżnia następujące grupy dorosłych:

¹³ Por. DOK 87; KKK 1074-1075.

¹⁴ Por. DWCH 4; KL 9.

¹⁵ Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*, nr 31, Kraków 2002.

¹⁶ Por. tamże.

¹⁷ P. Tomasiak, *Charakterystyka Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, [w:] *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, dz. cyt., s. 55.

¹⁸ Por. CT 43; Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, nr 97, Kraków 2001, (dalej PDK).

- dorosłych wierzących, którzy spójnie przeżywają swój wybór wiary i szczerze pragną jego pogłębienia;

- dorosłych, którzy chociaż zostali ochrzczeni, nie byli odpowiednio katechizowani lub nie doprowadzili do końca procesu wtajemniczenia chrześcijańskiego, albo też oddalili się od wiary, tak że mogą być nazwani „jakby katechumenami”;

- dorosłych nie ochrzczonych, którym odpowiada prawdziwy i właściwy katechumenat.

Należy tu także wspomnieć dorosłych, którzy pochodzą z wyznań chrześcijańskich, nie będących w pełnej komunii z Kościołem katolickim¹⁹.

Natomiast najnowsze *Dyrektorium o katechizacji*, obok powyższych grup dorosłych, do których winna być kierowana katecheza dorosłych, wymienia jeszcze dwie grupy:

- ochrzczeni dorośli, którzy choć na co dzień nie żyją wiarą, szukają kontaktu ze wspólnotą kościelną w niektórych szczególnych momentach życia;

- dorośli powracający do wiary katolickiej po doświadczeniach w nowych ruchach religijnych²⁰.

W praktyce duszpasterskiej Kościoła lokalnego ze względu na duże zróżnicowanie grup adresatów katechezy dorosłych, wskazane powyżej, konieczne jest odpowiednie dostosowanie działań duszpasterskich i katechetycznych. Pomoc w realizacji katechezy dorosłych, stanowi chociażby struktura katechumenatu dorosłych, określona w *Obrzędach chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*, która charakteryzuje się stopniowym wprowadzaniem uczestników w społeczność wiernych. Na tej drodze, oprócz poszukiwania i dojrzewania, istnieją „stopnie”, czyli etapy. Katechumen przebywając je, przechodzi jakby przez bramy lub wstępuje na kolejne stopnie.

a) Pierwszy stopień ma miejsce wówczas, gdy człowiek zaczyna się nawracać i pragnie zostać chrześcijaninem, a Kościół przyjmuje go jako katechumena.

b) Drugi, gdy kandydat pod koniec katechumenatu pogłębiwszy już wiarę, zostaje dopuszczony do bliższego przygotowania do sakramentów.

c) Trzeci, gdy po odpowiednim przygotowaniu przyjmuje sakramenty, przez które staje się chrześcijaninem. (...) Tym trzem stopniom odpowiadają trzy obrzędy liturgiczne. Pierwszy – to obrzęd przyjęcia do katechumenatu, drugi – wybranie kandydatów do chrztu, trzeci – sprawowanie sakramentów²¹.

Obok opisanych stopni katechumenatu, funkcjonują także w proponowanej strukturze katechezy wtajemniczającej „okresy” poszukiwania i dojrzewania. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne do księgi *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych* wymienia cztery „okresy”, mianowicie: „prekatechumenat” – rozumiany jako pierwsza ewangelizacja, „katechumenat” – pełna katechizacja, „oczyszczenie i oświecenie” – głębsze duchowe przygotowanie, „mistagogia” – pogłębienie życia sakramentalnego i wspólnotowego.

a) Pierwszy okres polega na poszukiwaniu podejmowanym przez kandydata, a ze strony Kościoła odpowiada mu działalność ewangelizacyjna i „prekatechumenat”. Okres ten kończy się zaliczeniem kandydata do grona katechumenów.

b) Drugi okres rozpoczyna się od chwili włączenia do grona katechumenów i może trwać kilka lat. W tym czasie kandydat uczestniczy w katechizacji i w obrzędach właściwych dla tego okresu.

c) Trzeci okres, krótszy, zazwyczaj pokrywa się z wielkopostnym przygotowaniem do uroczystości paschalnych i do sakramentów, a przeznaczony jest na oczyszczenie i oświecenie kandydatów.

¹⁹ DOK 172.

²⁰ DK 258.

²¹ Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, nr 21, Katowice 1988.

d) Ostatni okres, który trwa przez cały Okres Wielkanocny, poświęcony jest „mistagogii”, to znaczy zarówno doświadczeniu mocy sakramentów i zebraniu ich owoców, jak i zacieśnieniu wzajemnych więzów ze wspólnotą wiernych²².

Warto również zwrócić uwagę na proponowaną w Adhortacji Apostolskiej *Familiaris consortio* formę pedagogizacji rodziców, która poprzez właściwą posługę ewangelizacji i katechizacji rodziców, pomaga im w towarzyszeniu dzieciom na każdym etapie ich rozwoju i życia, zwłaszcza w okresie dojrzewania i młodości, kiedy młodzi mogą przeżywać kryzysy wiary, kontestować lub wręcz odrzucać życie chrześcijańskie. Jan Paweł II zwraca uwagę na istotną rolę rodziców, jaką realizują w procesie ewangelizacji, w tym wychowania liturgicznego i katechizacji całego Kościoła. *Ponieważ posługa ewangelizacyjna i katechetyczna „Kościoła domowego” wyrasta i pochodzi z jedyne go posłannictwa Kościoła i jest podporządkowana budowaniu jednego Ciała Chrystusowego, powinna pozostawać w wewnętrznej komunii i odpowiedzialnej harmonii z wszystkimi innymi posługami ewangelizacji oraz katechezy, obecnymi i działającymi we wspólnocie kościelnej tak diecezjalnej, jak i parafialnej*²³. Uczestnictwo dorosłych w kościelnym dziele katechizacji wyrasta – jak czytamy w dokumencie Międzynarodowej Rady do spraw Katechezy – nie tylko z praw i obowiązków, ile z „ziarna wiary”, która jest w człowieku i którą ma on rozwijać wraz z wiekiem i nabywanym stopniem odpowiedzialności. (...) Dorosły bowiem może wypełniać swoje chrześcijańskie obowiązki wobec bliźnich, do czego jest powołany poprzez chrzest, tylko wówczas, gdy będzie dojrzały w swojej wierze²⁴.

W *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* czytamy, iż adresatami katechezy dorosłych i jednocześnie miejscem realizacji są przede wszystkim ruchy, stowarzyszenia i organizacje katolickie, m. in. Akcja Katolicka oraz struktury duszpasterstwa specjalistycznego np. studentów, inteligencji, nauczycieli, służby zdrowia, ludzi pracy, rolników²⁵. Do szczególnych form katechezy dorosłych, zaliczyć należy przygotowanie rodziców i krewnych, przed przyjęciem przez ich dzieci kolejnych sakramentów, od chrztu św., przez I Komunię św., sakrament pokuty oraz sakrament bierzmowania. Cenną formą katechezy parafialnej dorosłych będą także rekolekcje zamknięte, piesze i autokarowe pielgrzymki oraz inne inicjatywy religijno-społeczne²⁶.

Dyrektorium o katechizacji obok powyższych form katechezy dorosłych, podkreśla przede wszystkim potrzebę wykorzystania katechezy:

- jako czasu katechumenatu dokonującego się w ramach towarzyszenia kandydatom do chrztu i sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego;
- jako odkrywania wiary i ewangelizacji np. w ośrodkach wsparcia i wśród oddalonych od wiary;
- głoszonej wiary w środowisku życia, pracy, rozrywki, a także podczas wydarzeń religijnych;
- jako pogłębienia wiary dzięki lekturze Pisma Świętego, dokumentów Kościoła i hagiografii;
- jako formacji liturgicznej, moralnej, kulturalnej i społeczno-politycznej;
- jako doskonalącej dla animatorów i odpowiedzialnych za życie wspólnot²⁷.

Niewątpliwie, powyższe wybrane i wskazane przez nauczanie Kościoła elementy, treści, zadania i formy katechezy dorosłych mogą zaowocować ożywieniem oraz świadomym

²² Tamże.

²³ Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 53, Rzym 1981.

²⁴ Por. Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy, *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej* nr 21.

²⁵ Por. PDK 102.

²⁶ Por. PDK 103-104.

²⁷ Por. DK 264.

i czynnym przeżywaniem liturgii, a także autentycznego życia chrześcijańskiego we wspólnotach parafialnych i innych grupach prowadzonych w kościołach lokalnych.

3. Wychowanie liturgiczne we wspólnotach i ruchach apostołskich

Kościół powszechny zbudowany jest na strukturze małych lokalnych wspólnot, rozwija w sobie stowarzyszenia, ruchy i grupy wiernych, które mają na celu pomaganie uczniom Chrystusa wypełnić w świecie i Kościele własną misję. W takich wspólnotach chrześcijanie poprzez ćwiczenia pobożne, apostołstwo, dobroczynność i pomoc potrzebującym, rozwijają swoją wiarę i stają się świadkami zaszczerpionej w nich Bożej miłości. Tak wyznaczone zadania narzucają konieczność właściwej i dogłębnej formacji i katechezy, która za pomocą określonych metod zintegruje ich działanie z doświadczeniem życia apostołskiego²⁸. Naturę katechezy prowadzonej w ramach stowarzyszeń i ruchów *Dyrektorium ogólne o katechizacji* określa przez potrójny wymiar słowa, pamięci i świadectwa (doktrynę, celebrację i zaangażowanie życiowe), podkreślając, iż *powinna ona obejmować „poważne studium nauki chrześcijańskiej” oraz stanowić poważną formację religijną otwartą na wszystkie elementy życia chrześcijańskiego. Nie jest przeszkodą, by własny cel stowarzyszeń i ruchów – z ich charyzmatami – mógł wyrażać, z określonymi akcentami katechezę, która mimo wszystko powinna pozostać wierna swemu własnemu charakterowi. (...) Najpierw trzeba raczej wychowywać do tego, co jest wspólne wszystkim członkom Kościoła, niż do tego, co szczególne lub różnicujące*²⁹. Jeszcze wyraźniejszy akcent na eklezjalność i jedność katechezy prowadzonej w ruchach i stowarzyszeniach religijnych, stawia nowe *Dyrektorium o katechizacji*, w którym czytamy, iż istnieje głęboka przyczyna eklezjologiczna, wyraźnie uznana przez Sobór Watykański II, widzący w apostołstwie zespołowym, znak wspólnoty i jedności Kościoła w Chrystusie. Niekiedy możliwe są pewne trudności, związane głównie z ryzykiem programu o charakterze wykluczającym, przesadnym poczuciem identyfikacji i niedostatecznym włączeniem w Kościoły partykularne, o komunii z którymi formy te powinny się troszczyć³⁰.

W świetle *Dyrektorium* z 2020 roku, posługa katechetyczna dokonująca się w stowarzyszeniach, ruchach i grupach wiernych zawierać powinna następujące elementy:

- troskę o zachowanie zasady eklezjalności, polegającej na dostosowaniu treści do diecezjalnych programów duszpasterskich;
- ukazywanie całego bogactwa katechezy i budowanie formacji chrześcijańskiej we wszystkich jej wymiarach, zgodnie z charyzmatem, zadaniami i celami stowarzyszenia, bądź ruchu apostołskiego;
- powiązanie całościowego zaangażowania w ramach ruchu i wspólnoty z katechezą parafialną i poza parafialną³¹.

Do najczęściej występujących i dynamicznie rozwijających się wspólnot kościelnych zaliczyć możemy przede wszystkim kościelne wspólnoty podstawowe, których cechą charakterystyczną jest gromadzenie się na wspólnym słuchaniu Słowa Bożego i celebrowaniu misteriów chrześcijańskich, doświadczając jednocześnie braterskich relacji, komunii osób żyjących we wspólnocie, a dla katechety stanowią naturalne zaplecze dla pracy katechetycznej. Wyjątkowe wartości w funkcjonowanie wspólnoty, jako komunii osób żyjących w duchu braterstwa wnosi osoba zakonna, która przez formę życia zakonnego, staje się świadkiem komunii w Kościele, na wzór komunii Osób Bożych³².

²⁸ Por. DOK 261.

²⁹ DOK 262.

³⁰ DK 304.

³¹ Por. DK 308.

³² Por. DOK 263.

W *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*, czytamy, iż w pracy duszpasterskiej parafii ważne miejsce zajmują zespoły liturgiczne ministrantów, lektorów, chórków i scholów, które winny być objęte szczególną troską katechetyczną³³. Kolejnym obszarem wychowania liturgicznego ma być działalność duszpasterstwa akademickiego. Działalność ta łączy w sobie zarówno katechezę dorosłych, jak i katechezę młodzieżową, a otwierając się na ducha wspólnoty, prowadzi pogłębioną formację intelektualną i wtajemniczenie chrześcijańskie. W tę wspólnotę włącza się także ludzie nauki i życia społeczno-kulturalnego³⁴.

W myśl *Dyrektorium o katechizacji*, w sposób szczególny posługą katechetyczną obejmuje się także wspólnoty osób niepełnosprawnych i nieprzystosowanych do życia społecznego, ludzi żyjących na marginesie (imigranci, emigranci, uciekinierzy, nomadzi, osoby bez stałego miejsca zamieszkania, chronicznie chorzy, uzależnieni i więźniowie) oraz grupy zawodowe i środowiskowe³⁵.

Podsumowując, należy podkreślić konieczność odpowiedzialnej troski o kształt katechezy realizowanej w ruchach, stowarzyszeniach i wspólnotach formacyjnych, działających głównie przy parafiach oraz innych ośrodkach katolickich, aby rozwój życia chrześcijańskiego i świadomości liturgicznej prowadzony był w duchu nauczania i wierności Kościołowi. Niewątpliwym sprawdzianem owocności takich wspólnot są nowe powołania mężczyzn i kobiet, którzy dzięki doświadczeniu wspólnoty, podejmują decyzję oddania życia na służbę Bogu i bliźniemu. W ten sposób wypełnia się podwójna misja, mianowicie katechetyczna i duszpasterska.

Podejmując we wspólnocie parafialnej katechizację, której podstawowym celem będzie wychowanie liturgiczne i sakramentalne dzieci, młodzieży i dorosłych, a także włączając wiernych w nurt doświadczenia chrześcijańskiego, niewątpliwie przyczynić się możemy do ożywienia wiary oraz świadectwa ewangelicznego. Dzięki temu w sposób naturalny charakter katechetycznej posługi w parafii, będzie stanowił istotny aspekt pastoralnej działalności zarówno duchownych, jak i świeckich, zaangażowanych w stowarzyszeniach i ruchach katolickich, a przed wszystkim w żywym organizmie Kościoła lokalnego.

Bibliografia:

Źródła i dokumenty Kościoła

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Zespół Biblistów Polskich z inicjatywy benedyktynów tyńskich, 1996. wyd. IV, Poznań: Pallottinum.

Benedykt XVI, 2007. Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, Rzym. (SC).

Jan Paweł II, 1979. Adhortacja Apostolska *Catechesi tradendae*, Rzym. (CT).

Jan Paweł II, 1981. Adhortacja Apostolska *Familiaris consortio*, Rzym. (FC).

Jan Paweł II, 1988. Adhortacja Apostolska *Christifideles laici*, Rzym. (ChL).

Katechizm Kościoła Katolickiego 1994, Poznań: Pallottinum. (KKK).

Konferencja Episkopatu Polski, 2001. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków: WAM, ISBN 83-7097-874-6. (PDK).

Kongregacja ds. Duchowieństwa, 1997. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Pallottinum. ISBN: 83-7014-299-0. (DOK).

Międzynarodowa Rada do Spraw Katechezy, 2002. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*, Kraków: WAM, ISBN 83-7097-842-8.

Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych, dostosowane do zwyczajów diecezji polskich, 1988. Katowice: Księgarnia św. Jacka.

³³ Por. PDK 110.

³⁴ Por. PDK 114.

³⁵ Por. DK 269-282.

Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, 2020. *Dyrektorium o katechizacji*, Kielce: Jedność, ISBN: 978-83-8144-443-9. (DK).

Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim „*Gravissimum educationis*”, (DWCH), [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań: Pallottinum [brw].

Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, (KL) [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań: Pallottinum [brw].

Literatura przedmiotu

Dajczak, J., 1956. *Katechetyka*, Warszawa: PAX.

Katecheza parafialna, Misiaszek, K., 2006. *Leksykon teologii pastoralnej*, Kamiński, R., Przygoda, W., Fialkowski, M., Lublin, Towarzystwo Naukowe KUL, ISBN: 8373062939, ss. 348 – 350.

Murawski, R., 1990. *Katecheza chrzcielna w procesie wtajemniczenia chrześcijańskiego czasów apostoelskich*, Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.

Offmański A., 1999. *Pojęcie i natura katechezy*, w: Marek, Z., (red.), *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, Kraków: Wydawnictwo WAM, ISBN 83-7097-605-0, ss. 79-92.

Tomasik P., 1999. *Charakterystyka Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, w: Marek, Z., (red.), *Katecheza Kościoła w świetle Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, Kraków: Wydawnictwo WAM, ISBN 83-7097-605-0, s. 44 – 65.